

Принцип сталого розвитку у використанні природних ресурсів

Сталий розвиток – це загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Це керований розвиток, основою якого є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибрати найбільш оптимальний. Досягнення оптимального варіанту розвитку декларують ряд країн. В одних цей шлях тільки починається, у інших вже розпочався, треті вже стали на шлях сталого економічного розвитку (США, Японія, країни Європейського Союзу (ЄС) [1, с.101]. Існує багато країн, які в силу економічних, продовольчих, соціальних та інших проблем не сприйняли концепцію сталого розвитку. Саме такі країни провокують загрози, що поширюються на інші держави та регіони. Досягти сталого розвитку регіонів надзвичайно важко, адже близьке сусідство з іншими державами формує загрозу екологічної небезпеки, а глобалізація, що стрімко набрала обертів, сприяє утворенню та загостренню економічних та соціальних небезпек. Тому принцип сталого розвитку – це свого роду спроба уніфікації процесу природокористування у різних за рівнем розвитку права, екології, економіки, соціальної сфери державах.

Ідеї сталого розвитку були офіційно проголошені на Міжнародній конференції з навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро у 1992 р. Ця конференція розглядала оточуюче середовище і соціально-економічний розвиток як взаємопов'язані і взаємозалежні області. У «Порядку денному на XXI століття» (Agenda 21), що розглядався в якості програми всесвітнього співробітництва, сталий розвиток пов'язується з гармонічним досягненням наступних цілей:

- високої якості навколишнього середовища і здорової економіки для всіх народів світу,
- задоволенні потреб людей і збереженні сталого розвитку протягом тривалого періоду [2].

Тоді концепція сталого розвитку отримала схвалення більш ніж 140 урядів держав світу. Незважаючи на загальне визначення, є сотні визначень сталого розвитку, кожен з яких відображає окрему систему цінностей і пріоритетів.

Відомо, що після Конференції в Ріо, так і не було досягнуто рівноваги між економічним ростом, соціальною спільнотою та навколишнім природним середовищем. Навпаки, ситуація погіршилась і ускладнюється з кожним днем, незважаючи на те, що уряди на конференції Ріо+20 (2012) ухвалили рішення про створення на високому рівні універсального міжурядового форуму, який буде стежити за досягненням сталого розвитку і замінить Комісію ООН зі сталого розвитку. Уряди також підтвердили свою рішучість досягти мети 2020 року щодо «раціонального регулювання хімічних речовин протягом їхнього життєвого циклу і небезпечних відходів, що призведе до мінімізації суттєвого негативного впливу на здоров'я людини і довкілля, як це викладено в Йоганнесбурзькому Плані виконання». Україна також внесла пропозиції необхідний дій для досягнення цілей сталого розвитку:

1. Заснування на базі ЮНЕП Світової Екологічної Організації;
2. Запровадження процесу екологізації освіти у всіх навчальних закладах з метою підготовки фахівців для збалансованого розвитку, підвищення рівня екологічної освіти населення.
3. Ухвалення 10-річних рамок політики збалансованого споживання та виробництва.

Останню пропозицію Україна на національному рівні втілила в життя, прийнявши Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року» [3], в якому закріпила і інші міжнародні принципи використання природних ресурсів :

- посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), яка зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку;
- врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень, при розробленні документів, які містять політичні та/або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку;
- міжсекторальне партнерство та залучення зацікавлених сторін;
- запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, державної екологічної експертизи, а також державного моніторингу навколишнього природного середовища;
- забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;
- відповідальність нинішнього покоління за збереження довкілля на благо прийдешніх поколінь;
- участь громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації екологічної політики, а також урахування їхніх пропозицій при вдосконаленні природоохоронного законодавства;
- невідворотність відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- пріоритетність вимоги "забруднювач навколишнього природного середовища та користувач природних ресурсів платять повну ціну";
- відповідальність органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;
- доступність, достовірність та своєчасність отримання екологічної інформації;
- державна підтримка та стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Хоча спроби подолати кризові явища в соціальній, економічній та екологічній сферах на різних рівнях соціо-еколого-економічних систем (глобальному, національному, регіональному та локальному) робились неодноразово. Це також підтверджують міжнародні конференції, присвячені досягненню сталого розвитку, що проводились впродовж останніх двох десятиліть, зокрема конференція ООН зі збалансованого розвитку – «Ріо+20» [4]. Наприклад, у грудні 1997 р. в Кіото (Японія) представниками 38 країн та ЄС було підписано Кіотський протокол, що містить конкретні заходи по скороченню викидів газів, що викликають парниковий ефект. Цей документ міг стати першим ефективним інструментом стимулювання сталого розвитку на різних рівнях розвитку суспільства – від глобального до регіонального. Проте ще і досі усі держави-учасники не повністю виконали взяті на себе за цим протоколом зобов'язання.

Боннська угода встановлювала також правила розрахунку викидів таких газів, схему торгівлі квотами на викиди між державами, систему контролю за виконанням зобов'язань підписантами Кіотського протоколу. Передбачалося, що підписання Кіотського протоколу відбудеться на саміті в Йоганнесбурзі в 2002 р. Проте ключове питання – ратифікація Кіотського протоколу, на саміті в Йоганнесбурзі остаточно вирішене не було. Головною причиною стала невизначеність наукових знань про дію «парникових» газів на довкілля і глибокі розбіжності між учасниками відносно координуючих можливостей ринкових механізмів. В результаті Кіотський протокол набрав чинності лише в лютому 2005 р. і його механізм, у тому числі, система міжнародної торгівлі квотами на викиди, в наш час проходить лише першу практичну перевірку, а дія самого документа вичерпалась у 2012 р.

Сталий розвиток вимагає інтеграції до правової системи держави трьох основ: соціальної справедливості, економічного зростання та охорони навколишнього середовища. Тим не менш, це не просто мета, це також процес. Сталий розвиток має окремі процедурні елементи – реалізацію екологічних та природоресурсових прав громадян, участь громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень, процедура оцінки впливу на НПС і

оцінка екологічного ризику та деякі інші.

Сталий розвиток закону знаходиться на перетині трьох основних областях міжнародного права: міжнародне економічне право, міжнародне екологічне законодавство і міжнародне соціальне право. Сталий розвиток закону відноситься до основних тілом виникаючих правових документів, норм і договорами, підтримуваними відмітні процедурні елементи.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

1. Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.
2. Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.
3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучніше життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф – злидні, які стали у світі звичайним явищем.
4. Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії.
5. Розміри і темпи росту населення повинні узгоджуватись з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

В міжнародному договірному праві сталий розвиток можна вважати об'єктом значної кількості міжнародних договорів глобального та регіонального рівня, і саме з точки зору сталого розвитку відбувається інтерпретація положень цих договорів. Концепція сталого розвитку закріплюється часто в якості мети або преамбули в більшості міжнародних заяв і декларацій, пов'язаних з екологічними, соціальними та економічними питаннями, починаючи з 1992 року (Саміт Землі, Ріо-де-Жанейро). Принцип сталого розвитку також фігурує в якості об'єкта і мети багатьох міжнародних

економічних, соціальних та екологічних договорів за участю розвинених країн та країн, що розвиваються як концепція, на якій базуються рішення міжнародних судів і трибуналів, а також рішення суддів у національних судах по всьому світу [5].

Зокрема, концепція сталого розвитку втілена, у тому числі в Конвенції ООН про біологічне різноманіття (1992), Картахенському протоколі з біобезпеки (2000) та Нагойському протоколі (2010), Рамковій конвенції ООН про зміну клімату (1992) та Кіотському протоколі (1997), Конвенції ООН по боротьбі з опустелюванням і засухою (1994), в 1994 році у Північноамериканській угоді про вільну торгівлю (1994), Угоді про виконання положень Конвенції ООН з морського права від 10 грудня 1982 року, які стосуються збереження транскордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб і управління ними та Резолюцій Генеральної асамблеї ООН з питань забезпечення сталого рибальства (1982), «Договір Котону» - Угода про партнерство між ЄС та африканськими країнами Карибського басейну і Тихого океану (2000), Міжнародному договорі про генетичні ресурси рослин для виробництва продовольства і ведення сільського господарства (2001) та багатьох інших. У кожному договорі, цілі сталого розвитку сформульовано зовсім по-іншому, а також по-іншому і реалізовано на практиці.

Література

1. Шевчук В. Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку / Шевчук В. Я. — К.: Гео-принт, 2006. — 200 с/
2. Буркинський Б. В. Економіко-екологічні основи регіонального природопольовання і розвитку // ИПРЭЭИ НАН України. / Буркинський Б. В., Степанов В. Н., Харичков С. К. — Одеса: Фенікс, 2005. — 575 с.
3. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року від 21.12.2010 року.
4. <http://www.ecoleague.net/5623003-169-2631.html>
5. Sustainable Development Law // <http://cisdl.org/tribunals/overview.html>